

TÌM HIỂU VỀ CHỦ NGHĨA CHIẾT TRUNG TRONG KIẾN TRÚC

RESEARCHING ON ECLECTICISM IN ARCHITECTURE

Lê Minh Sơn

Trường Đại học Bách khoa - Đại học Đà Nẵng¹

*Tác giả liên hệ: leminhson@hotmail.com

(Nhận bài: 13/5/2022; Chấp nhận đăng: 10/6/2022)

Tóm tắt - Theo cách gọi thông thường thì “Kiến trúc chiết trung” là một kiểu kiến trúc đa sắc thái, được tạo ra từ việc kết hợp và hòa trộn các phong cách kiến trúc khác nhau vào cùng trong một tác phẩm hợp nhất. Các khía cạnh lý thuyết liên quan đến kiểu kiến trúc này trên thế giới chỉ dừng lại trong chừng mực thử nghiệm từ giữa thế kỷ 18 đến cuối thế kỷ 19 và những gì còn sót lại trong thế kỷ 20. Tuy nhiên, thực tế hiện nay tại Việt Nam còn rất nhiều kiến trúc sư hay những nhà chuyên môn thực sự đang nhầm lẫn hoặc chưa phân biệt được bản chất “Kiến trúc chiết trung” là gì: Nó là một hiện tượng kiến trúc, một phong cách kiến trúc hay nó phát triển mạnh đến mức đã trở thành một chủ nghĩa trong kiến trúc. Mục tiêu chính của bài viết là tìm hiểu một cách kỹ lưỡng trong các nguồn tài liệu liên quan để chứng minh có hay không cái gọi là “Chủ nghĩa kiến trúc chiết trung”, nếu thực sự đã từng có một lý thuyết như vậy tồn tại.

Từ khóa - Chủ nghĩa chiết trung; lý thuyết kiến trúc; chủ nghĩa phục hưng; chủ nghĩa duy lý; chủ nghĩa lịch sử.

1. Đặt vấn đề

Theo nghĩa thông thường, chúng ta nghe và hiểu “Kiến trúc chiết trung” là một sản phẩm đa sắc thái đặc trưng cho nửa sau thế kỷ 19. Nó được sinh ra từ việc các kiến trúc sư chấp nhận những phong cách đa dạng và pha trộn chúng lại với nhau trong một tác phẩm. Chính những tham chiếu nghệ thuật trong quá khứ đã tạo nên nguồn động lực cho kiểu kiến trúc này và tất cả thể loại kiến trúc pha trộn tương tự như vậy vô tình chung được gọi là “Kiến trúc chiết trung”.

Bên cạnh những ý nghĩa về mặt triết học - chính trị - văn học, tác giả ghi nhận tính đa nghĩa không thể tránh khỏi của thuật ngữ “chiết trung”. Trong lịch sử hay trong sử học thuộc lĩnh vực kiến trúc chưa hề sử dụng cụm từ này, chưa có bất cứ một cuốn sách nào đã xuất bản chỉ đề nói về “Kiến trúc chiết trung”. Đây không chỉ là một hiện tượng khó xác định mà việc phân định theo thứ tự thời gian của nó cũng rất đa dạng. Ở bài viết này tác giả giới hạn phạm vi trong khoảng thời gian từ nửa sau thế kỷ 18 cho đến đầu thế kỷ 20, khi mà thuật ngữ này được đưa vào lịch sử nghệ thuật. Tuy nhiên tác giả không loại trừ bất cứ nguồn tài liệu nào có đề cập đến vấn đề “Chiết trung đương đại”.

Phương pháp nghiên cứu chung của tác giả là tiếp cận các thư mục chuyên về văn học nghệ thuật, điều này giúp tác giả có được danh mục các tài liệu tham khảo. Bước tiếp theo là căn cứ trên danh mục đã lập, tiến hành phân tích cụ thể các bài báo của các tạp chí định kỳ chuyên về lĩnh vực

Abstract - In general "eclectic architecture" is simply understood as a nuanced architectural style, created by combining and blending diverse architectural styles together into one unified work. The theoretical aspects related to this type of architecture are limited to the extent of experimentation from the mid 18th to the late 19th century and its remnants in the 20th century. However, there are many architects and experts in Vietnam who are really confused or have not yet distinguished what eclectic architecture is: It is an architectural phenomenon, a beautiful architectural style or it flourished to the point of becoming an architecturalism. The main objective of this article is to scrutinize the relevant literature to prove whether or not the so-called 'eclectic architecture' style ever existed.

Key words - eclecticism; architectural theory; renaissanceism; rationalism; historicism.

nghệ thuật. Các từ khóa quan trọng là: “Chiết trung”, “Kiến trúc chiết trung”, “Lý thuyết kiến trúc”, hay “Phê bình kiến trúc”. Các từ khóa như: "Chủ nghĩa lịch sử", "Phục hưng", "Tân cổ điển", bao gồm các khái niệm và chủ đề liên quan thường xuyên được tác giả tham khảo chéo với cụm từ “Chiết trung”. Đối với giai đoạn lịch sử, các cụm từ được tác giả sử dụng thường xuyên: "Thế kỷ 18", "Thế kỷ 19", "Thế kỷ 20".

Mục tiêu nghiên cứu chính của tác giả là tìm kiếm một cách kỹ lưỡng trong các tài liệu lịch sử và các tài liệu gần đây nhằm chứng minh có hay không cái gọi là phong cách “Kiến trúc chiết trung”, nếu thực sự đã có một lý thuyết như vậy tồn tại.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái niệm về “chiết trung”

Trong lịch sử triết học phương Tây, xu hướng lựa chọn trong những trường phái khác nhau các luận điểm hay ý kiến được xem là tốt nhất, dễ chấp nhận nhất rồi dung hòa chúng vào chung một học thuyết để làm sao tạo ra một hệ thống hợp lệ có giá trị nhất thì được gọi là “Chiết trung”.

Nhưng thuật ngữ “Chiết trung” (trong tiếng Hy Lạp là "eklegein", có nghĩa là lựa chọn) cũng là một hiện tượng thường xuyên diễn ra và không phải lúc nào chúng cũng được nhận biết theo cùng một cách trong suốt quá trình phát triển của lịch sử nghệ thuật biểu hiện nói chung. Nhà triết gia và là nhà hùng biện vĩ đại nhất La mã Cicero² đã biện minh cho triết học chiết trung đối với nghệ thuật

¹ The University of Danang - University of Science and Technology (Le Minh Son)

² Marcus Tullius Cicero là một triết gia và nhà hùng biện, chính khách, nhà lý luận chính trị La Mã. Với thành tựu của mình, ông được xem là một trong những nhà hùng biện vĩ đại nhất La Mã.

chiết trung tạo hình: “Nhu chúng ta thấy đó, Họa sỹ Zeuxis³ đã phải chọn ra năm cô gái xinh đẹp nhất của xứ Crotona (Ý) và pha trộn chúng lại để vẽ nên sắc đẹp của nàng Hêlêna”.

Đồng thời chúng ta tìm thấy trong lĩnh vực nghệ thuật, vấn đề tổng hợp và lựa chọn luôn hiện hữu đối với người nghệ sĩ trong suốt quá trình sáng tạo, điều này nhiều khi không thể tránh được sự phản ánh của giới phê bình mỹ học. Tuy nhiên, ngay từ thời điểm chúng ta nói về sự lựa chọn thì chúng ta đồng thời phải nói về sự tồn tại của các “kiểu mẫu” có khả năng được chọn và được bắt chước lại, cũng như “các tiêu chuẩn” sẽ là cơ sở cơ bản cho sự lựa chọn này. Trong lĩnh vực tĩnh vật, bản thân một tác phẩm nghệ thuật được coi là hiện vật thứ hai mà những lựa chọn này sẽ diễn ra.

Vì kiến trúc là loại hình nghệ thuật duy nhất không trực tiếp bắt chước tĩnh vật, các vấn đề về sự pha trộn trong kiến trúc chỉ nảy sinh khi ngày càng có nhiều mối quan tâm của các kiến trúc sư về lịch sử kiến trúc. Nhưng phải đến thời kỳ Phục Hưng khi người ta phát hiện ra rằng các di tích kiến trúc của quá khứ có thể được dùng như một mô hình để bắt chước lại, lúc đó vấn đề đạo nhái (sao chép) mới được giải quyết bằng lý thuyết kiến trúc [1, tr.88].

2.1.1. Chiết trung từ nguồn triết học, lý luận và lịch sử

Khái niệm và thuật ngữ “Chiết Trung” được sử gia nghệ thuật Winckelmann⁴ đưa vào lĩnh vực lịch sử nghệ thuật vào năm 1764, ông đã mượn nó từ thuật ngữ triết học hiện hành để nói rõ theo cách phê một loại hình nghệ thuật mà lịch sử nghệ thuật trước đây không hề hay biết.

Từ thế kỷ 18 và 19 chúng ta đã bắt đầu biết đến một phong trào chiết trung trong kiến trúc. Nghiên cứu so sánh về các phong cách trong quá khứ do Fischer von Erlach bắt đầu vào năm 1721 và được chính nhà khảo cổ học Piranese trau dồi: “sự phục hưng Gô-tích” và sự thành công của các phong cách kỳ lạ khác nhau đã dẫn đến một “Chủ nghĩa chiết trung” có chủ ý được hình thành trên bình diện lý thuyết, đặc biệt là ở nước Pháp thì phong trào này có liên quan đến chủ nghĩa chiết trung triết học của Victor Cousin⁵ [2, tr.82].

Theo bài viết của Victor Cousin xuất bản lần đầu vào năm 1853 với tiêu đề “Chân, thiện và mỹ” (Du vrai, du beau et du bien): *Chủ nghĩa chiết trung không phải là một nỗ lực tạo ra một phương pháp tư tưởng hoàn toàn mới, mà chỉ là một phương pháp nghiên cứu lịch sử triết học. Đối với ông, một hệ thống triết học hiện đại phải bắt nguồn từ việc thừa nhận quyền tự do của cá nhân trong việc áp dụng những gì mà ông coi là tốt nhất trong bất kỳ tư tưởng triết học nào trong quá khứ, tránh mọi nỗ lực nhằm loại trừ”* [11, tr.37].

Ông đã nói vào năm 1817: “*Những gì tôi đề nghị, đó là một chủ nghĩa chiết trung khai sáng, đánh giá một cách công bằng và thậm chí với lòng nhân từ đối với tất cả các trường phái”* [3, tr.5].

Vào thời kỳ đó, các kiến trúc sư chiết trung đã tuyên bố một nguyên tắc là không nên chấp nhận di sản của quá khứ một cách thiếu suy xét với một kiểu kiến trúc duy nhất và loại trừ bất cứ kiểu kiến trúc nào khác. Ngược lại, phải quyết định một cách hợp lý và chân thật những thành phần kiến trúc được sử dụng trong quá khứ mà nó có thể phù hợp với thời điểm hiện tại và cuối cùng phải công nhận và tôn trọng chúng bất kể bối cảnh nào mà chúng có khả năng xuất hiện [4, tr.57].

2.1.2. Những thay đổi liên tục về trạng thái và chức năng

Ngay từ đầu, cụm từ “chủ nghĩa chiết trung” là một thuật ngữ xấu nghĩa được sử dụng để chỉ các nhà triết học theo chủ nghĩa chiết trung ở Alexandria (Ai Cập). Ý nghĩa tiêu cực này được duy trì ngay cả trong thời Trung cổ và cho đến thế kỷ 15. Thời gian đó trong lĩnh vực nghệ thuật đã có những cuộc luận chiến chống chiết trung, đặc biệt nổi bật là của họa sỹ Ceninno Ceninni [5, tr.83].

Tuy nhiên, bên cạnh mặt tiêu cực lại xuất hiện những tín hiệu tích cực, đó là các nhà cổ văn học thời Phục hưng đã ủng hộ cho những biểu hiện của chủ nghĩa chiết trung trên phương diện học thuật và tính phổ quát. Điển hình quan trọng nhất là Pic de La Mirandoie⁶ khi ông đã tạo ra một ảnh hưởng đáng kể đến các lý thuyết nghệ thuật trong thời đại của mình [5, tr.85].

Liên quan đến tư tưởng kiến trúc, đã có các ý kiến khác nhau về chủ nghĩa chiết trung. Thái độ đặc biệt tích cực với chủ nghĩa chiết trung ở Pháp có thể nhận diện được thông qua sự giao thoa kiến trúc trong các tác phẩm của Kiến trúc sư Pierre Vigné de Vigny vào năm 1740 và đạt đến cao trào vào năm 1830. Như những gì tác giả đã nêu, trong triết lý của nhà triết học Victor Cousin và ảnh hưởng của ông đối với những gì vào thời điểm đó được gọi với một tên gọi chung là “*xã hội trung bình hạnh phúc*” [4, tr.60]. Ngoài ra chúng ta cũng phải đề cập đến Cesar Daiy⁷, người đã bảo vệ đến cùng chủ nghĩa chiết trung thông qua các xuất bản của Tạp chí đại cương kiến trúc (Revue Générale d'Architecture), vấn đề này tác giả sẽ quay lại ở phần tiếp theo của bài viết.

Bên cạnh sự ủng hộ vẫn có những ý kiến không thuận lợi mà tác giả đã tìm được trong các tài liệu phê bình kiến trúc, theo đó là sự nhấn mạnh lên thuật ngữ “Chiết trung” với một hàm ý không tốt. Chính nhà khảo cổ học và sử gia nghệ thuật Winckelmann người có công rất lớn lần đầu tiên dẫn nhập khái niệm chiết trung vào trong lịch sử nghệ

³ Zeuxis là một họa sỹ người Hy Lạp ở thế kỷ thứ 5 trước Công nguyên, ông nổi tiếng với khả năng vẽ bắt chước thiên nhiên và đặc biệt là các bức tranh vẽ về chủ đề nghệ thuật tĩnh vật.

⁴ Johann Joachim Winckelmann (1717 - 1768) là một nhà khảo cổ và sử học nghệ thuật người Đức. Ông là người theo chủ nghĩa Hy Lạp tiên phong, người đầu tiên nêu rõ sự khác biệt giữa: nghệ thuật Hy Lạp, Hy Lạp-La Mã cổ đại và nghệ thuật La Mã, Ông phân tách Nghệ thuật Hy Lạp thành các thời kỳ và phân loại thời gian. Winckelmann là người đầu tiên áp dụng các phạm trù của một phong cách có hệ thống vào lịch sử nghệ thuật.

⁵ Victor Cousin (1792 - 1867) là một nhà triết học người Pháp. Ông là người sáng lập ra “chủ nghĩa chiết trung”, một trường phái triết học Pháp có ảnh hưởng ngắn hạn kết hợp các yếu tố của chủ nghĩa duy tâm Đức và chủ nghĩa Hiện thực Ý thức chung của Scotland. Ông là người có ảnh hưởng quan trọng đến chính sách giáo dục của Pháp thời bấy giờ.

⁶ Giovanni Pico della Mirandola (1463-1494) là một nhà quý tộc và triết gia thời Phục hưng người Ý.

⁷ César Denis Darcy (1811-1894) là một kiến trúc sư, nhà xuất bản và nhà văn người Pháp. Ông là một trong những nhân vật quan trọng nhất của tạp chí kiến trúc ở Pháp thế kỷ 19, với vai trò là chủ sở hữu và biên tập viên tạp chí Revue générale de l'architecture et des travaux nổi tiếng, đã định hình cho nhiều thế hệ kiến trúc sư Pháp và ngoài nước Pháp.

thuật, tuy nhiên nhà triết học Diogenes⁸ lại cho rằng, những người theo “Chủ nghĩa chiết trung” dù là triết gia hay nghệ sĩ đều là những người thiếu năng lực sáng tạo. Một số nhân vật nổi tiếng khác theo chủ nghĩa lãng mạn như là họa sĩ Füssli⁹ hay Schlegel¹⁰ vẫn đồng tình và củng cố hàm ý không tốt lên “Chủ nghĩa chiết trung”.



Hình 1. Công trình Le château de Malesherbes được kiến trúc sư Pierre Vigné de Vigny thiết kế lại vào năm 1718 với sự pha trộn giữa kiến trúc Cổ Điển và kiến trúc Phục Hưng [12, tr.39]

Gần đây nhất thái độ kiên quyết chống chủ nghĩa chiết trung là của phong trào được gọi là ngây thơ và phản lịch sử “Kiến trúc Hiện đại”, họ duy trì không thay đổi về ngữ nghĩa dành cho cụm từ “Chiết trung”, đại ý cho rằng chiết trung thường được hiểu theo nghĩa kết hợp dễ dàng với những sự lạm dụng và những sai sót đã xảy ra từ những năm cuối thế kỷ 19 [2, tr.133].

2.1.3. Mối liên hệ giữa “Chủ nghĩa chiết trung” với những khái niệm: “Chủ nghĩa lịch sử”, “Chủ nghĩa phục hưng”

Khái niệm “Chủ nghĩa chiết trung” xuất hiện và thường được kết hợp với các thuật ngữ khác như “Chủ nghĩa lịch sử” hay “Chủ nghĩa phục hưng”. Việc sử dụng các thuật ngữ này đã được nêu ra trong nội dung chính cuốn sách của tác giả Angle Isac [2]. Theo ông, khái niệm đầu tiên về mối liên hệ giữa “Chủ nghĩa chiết trung” với “Chủ nghĩa lịch sử” là: Đề cập đến một quyền hạn chung của tư tưởng hiện đại, nó được đặc trưng bởi việc đưa vào tri thức một loạt các yếu tố, nhằm mục đích khai sinh ra một quan điểm mới về lịch sử, không còn dựa trên sự thống trị của lý trí mà dựa trên năng lực chủ quan của cá nhân và tính tương đối của các sự kiện lịch sử đã xảy ra. Đối với “Chủ nghĩa phục hưng” nó được định nghĩa trong mối quan hệ với “Chủ nghĩa lịch sử”: Trong các thời kỳ phục hưng khác nhau, các hình thức và yếu tố kiến trúc cũng như phong cách của quá khứ được diễn giải lại tùy theo hiệu ứng tâm lý, tính biểu tượng và giá trị đặc trưng của chúng [2, tr.412].

Nếu chủ nghĩa lịch sử đã thực sự là một trong những phẩm chất của văn hóa châu Âu kể từ nửa sau thế kỷ 19, thì không có gì ngạc nhiên khi chúng ta nói đến kiến trúc của chủ nghĩa lịch sử để xác định một hiện tượng liên quan đến việc sáng tạo kiến trúc trong một bối cảnh xã hội tự cho mình một cái gì đó rất đặc biệt để tìm hiểu các sự kiện lịch sử và sự hữu ích của những di sản trong quá khứ.

Sẽ không sai khi xem những cụm từ như “Kiến trúc của chủ nghĩa lịch sử” và “Kiến trúc của chủ nghĩa chiết trung” là tương đương nhau. Nhưng cần phải chỉ rõ rằng, trong trường hợp thứ nhất, tác giả muốn đặt các dữ kiện của kiến trúc trong phạm vi lợi ích văn hóa đương đại; Còn trong trường hợp thứ hai, tác giả muốn nhấn mạnh tính cách cụ thể của tư tưởng kiến trúc.

2.2. Chủ nghĩa chiết trung trong kiến trúc

2.2.1. Đề xuất các niên đại của kiến trúc chiết trung

Cả trong lĩnh vực ý tưởng kiến trúc và lĩnh vực kiến trúc xây dựng, một tình thế tiền thoái lưỡng nan này sinh khi người ta cố gắng tìm ra một tên gọi thống nhất để giải thích cho những trải nghiệm đã diễn ra trong suốt thời gian dài giữa “hình ảnh chiết trung” và Phong trào Hiện đại.

Chọn trình tự ba mốc thời gian mà tác giả cho là tiêu biểu nhất để phản ánh tình trạng chiết trung trong kiến trúc này. Mỗi giai đoạn đều ngụ ý xem xét lại khái niệm về “Chủ nghĩa chiết trung”, vị trí chúng được thực hiện dựa trên các quan điểm sử học.

Phần rộng nhất trong số những niên đại này do Peter Collins¹¹ đề xuất, bao gồm giai đoạn từ 1750-1950. Ông thiết lập ở đó sự kế thừa các “Kiến trúc phục hưng” khác nhau, ông phản đối chủ nghĩa chiết trung ngự trị vào nửa sau của thế kỷ 19, được xem như là “thái độ cụ thể đối với quá khứ”. Theo ông thì chủ nghĩa chiết trung sẽ tương ứng với một xu hướng phong cách cụ thể, nơi mà sự trong sáng và đường nét đặc trưng của “Kiến trúc phục hưng” đã hoàn toàn biến mất [2, tr.387].

Vài năm sau đó nhà nghiên cứu lịch sử kiến trúc Luciano Patetta, ngay từ đoạn đầu tiên trong phần giới thiệu ông đã cảnh báo: “Trong cuốn sách này,...., tác giả muốn nói đến chủ nghĩa chiết trung trong toàn bộ trải nghiệm kiến trúc từ năm 1750 cho đến cuối thế kỷ 19, nghĩa là từ cuộc khủng hoảng trong Chủ nghĩa Cổ Điển đến nguồn gốc của Phong trào Hiện đại” [6, tr.128]. Với quan điểm lịch sử này Patetta có thể giải quyết tốt hơn mối quan hệ giữa “Kiến trúc phục hưng” và ưu thế của phong cách mà ông gọi là “phép chiết trung” trong suốt nửa sau của thế kỷ 19.

Về phần mình, Angel Isac đề xuất hai ý khác nhau khi thuật ngữ này được sử dụng trên phương diện ý nghĩa lịch sử. Một mặt, cái mà ông gọi là “điều kiện chiết trung” tương ứng với hai tư tưởng kiến trúc chính: Một là là sự xuất hiện của những hiện tượng - những tác phẩm chiết trung đầu tiên (các tác phẩm này chấm dứt sự độc quyền của Chủ nghĩa cổ điển); Hai là sự chấp nhận rộng rãi Chủ nghĩa Duy lý vào những năm 1920 [2, tr.412]. Mặt khác, chủ nghĩa chiết trung cũng có thể xuất hiện theo nghĩa cụ thể hơn với sự đa dạng của các khả năng tượng hình được hợp nhất vào trong một bản thiết kế và trên hết với sự có sẵn của các mã phong cách có thể được giả định để chuyển biến theo một chương trình kiến trúc hợp nhất.

2.2.2. Mối quan hệ giữa khảo cổ học và kiến trúc: Khái niệm về di sản

Những khám phá khảo cổ, khai quật và khảo sát các di

⁸ Diogenes là một nhà triết học người Hy Lạp và là một trong những người sáng lập ra chủ nghĩa khuyến nho.

⁹ Johann Heinrich Füssli (1741 - 1825) là một họa sĩ, nhà soạn thảo và nhà văn người Thụy Sĩ chuyên về nghệ thuật.

¹⁰ Karl Wilhelm Friedrich (1772 - 1829) là nhà thơ, nhà phê bình văn học, nhà triết học, nhà ngữ văn học và nhà Ấn Độ học người Đức.

¹¹ Changing Ideals in Modern Architecture (1750-1950).

tích từ thời Cổ đại có tầm quan trọng lớn trong nền văn hóa kiến trúc của thế kỷ 17. Mọi liên hệ trực tiếp với các nguồn kiến trúc ban đầu như kiến trúc Hy Lạp và La Mã cho phép các kiến trúc sư Tân cổ điển quay trở lại thời cổ đại mà không cần thông qua các luận thuyết của thời kỳ Phục hưng. Những khai quật khảo cổ học ở Ý đã trở thành đỉnh điểm của quá trình đào tạo văn hóa cho những nghệ sĩ sáng tác. Sau đó, những công cuộc khảo cổ học này mở rộng đến Hy Lạp, Tiểu Á, Ai Cập, Syria và dần dần sự quan tâm hướng đến những công trình nghệ thuật của mọi thời đại và mọi quốc gia.

Có thể nói rằng vào khoảng năm 1830, phong trào khảo cổ học đã chiếm một vị trí quan trọng trong nền văn hóa Pháp, và nếu đúng thì ít nhất ngay từ ban đầu một trong những mục tiêu chính của nó là tập trung vào việc bảo vệ và trùng tu các di tích thời Trung cổ, càng về sau nó sẽ góp phần vào việc hiện thực hóa các bản kiểm kê chi tiết giúp chúng ta có thể biết một cách chính xác về di sản của các di tích lịch sử.

2.2.3. Di tích của khảo cổ học: Các công cụ phổ biến của kiến trúc chiết trung

Niềm đam mê khảo cổ học của các nhà nghiên cứu bắt đầu phát triển rất mạnh từ đầu thế kỷ 18, chính vì vậy mà hàng loạt các ấn phẩm về khám phá khảo cổ học và khảo sát các di tích cổ đã được xuất bản. Những người đầu tiên sử dụng chúng là các kiến trúc sư, họ cũng chính là tác giả của những ấn phẩm đó [7, tr.15].

Tầm quan trọng của khảo cổ học trong suốt thời kỳ này khiến Luciano Patetta thậm chí còn coi chúng là tham số định hướng khi ông cố gắng xác định một cách tổng hợp những hiện tượng khảo cổ rộng lớn như vậy, với Patetta thì những ấn phẩm này là chứng nhân cho một môi trường văn hóa mới. Bắt đầu từ năm 1800 ngày càng có nhiều các kiến trúc sư và nhà nghiên cứu nghệ thuật đồng thuận chuyển đổi từ một vấn đề tinh hoa kiến trúc sang vấn đề phổ biến cho một tầng lớp mới dám nghĩ và dám làm [8, tr.310].

Vào thời điểm đó những “bộ sưu tập kiểu mẫu” đã trở thành công cụ không thể thiếu đối với các kiến trúc sư và khách hàng của họ. Chúng được xuất bản với mục đích cho phép các chuyên gia thiết kế dự án kiến trúc theo một phong cách cụ thể nào đó. Nổi tiếng nhất ở Pháp là các bộ sưu tập của Cesar Daly¹² (ví dụ bộ sưu tập: Các mô típ lịch sử của kiến trúc và điêu khắc trang trí: Lựa chọn các kiểu trang trí vay mượn từ các di tích của Pháp từ đầu thời Phục hưng đến cuối thời Louis XVI) [9].

Từ cách nhìn dựa trên quan điểm ý tưởng, các kiến trúc sư tìm thấy trong các trang của các tạp chí chuyên ngành một sự hỗ trợ đặc lực cho việc phổ biến tất cả các vấn đề liên quan đến kiến trúc và cho chính các kiến trúc sư. Tuy nhiên, đã có tranh cãi nổ ra trên tờ Le Moniteur des Arts khi xuất bản báo cáo chính thức của Raoul Rochette¹³ liên quan đến tính hợp pháp của việc áp dụng phong cách

Gothic vào kiến trúc thời đó, tiếp đến là những phản biện khá gay gắt của kiến trúc sư Viollet-Le-Duc¹⁴ trong một bài báo đăng ở Biên niên sử khảo cổ học [4, tr.73].

Sự xuất hiện của hiện tượng này trong suốt thế kỷ 19 không chỉ giới hạn ở Pháp, mà chắc chắn là dưới sự ảnh hưởng rất lớn của Tạp chí “kiến trúc và công trình công cộng” (*Revue générale de l'architecture et des travaux publics*). Tờ báo này nhanh chóng trở thành tạp chí quan trọng bậc nhất về kiến trúc ở Pháp cũng như ở nước ngoài. Định hướng của cuộc tranh luận về kiến trúc phần lớn tuân theo ý kiến của giám đốc César Daly (giám đốc tạp chí), Ông là một trong số các kiến trúc sư người Pháp thời kỳ này bảo vệ thuyết phục nhất “Chủ nghĩa chiết trung”. Tuy nhiên, tạp chí do ông đứng đầu hướng đến việc nghiên cứu quá khứ một cách tổng thể mà không ưu tiên cho bất kỳ phong cách nào [4, tr.225].

“Chủ nghĩa chiết trung”, như một số người đã gọi [10], dường như là một trong những đặc trưng rõ ràng nhất của Chủ nghĩa Hậu hiện đại. Tác giả tìm thấy lại tên gọi này trong tài liệu của những sự lên án cũ dành cho “Chủ nghĩa chiết trung” mà các nhà phê bình không thể không sử dụng khi đánh giá các sản phẩm của kiến trúc Hậu hiện đại.

3. Kết luận

Nếu đúng trong lịch sử kiến trúc nói chung và của thế kỷ 19 nói riêng đã từng là trung tâm của một “Chủ nghĩa xét lại” nào đó thì một công trình tổng hợp về các khía cạnh lý thuyết của chủ nghĩa chiết trung trong kiến trúc vẫn chưa xuất hiện.

Những nghiên cứu đã có về chủ đề này dựa trên cách tiếp cận lịch sử như tác giả tìm hiểu thì chưa có bất cứ một định nghĩa nào về “Chủ nghĩa kiến trúc chiết trung”, chỉ ít là về những khái niệm cơ bản hay trường ngữ nghĩa mà nó bao hàm. Đây chỉ là một hiện tượng kiến trúc phản ánh một thời kỳ hay chỉ là một phương pháp thiết kế của các kiến trúc sư.

Như vậy, hoàn toàn không có một “Chủ nghĩa kiến trúc chiết trung”. Trong chừng mực nào đó nó chỉ là một phong trào kiến trúc có thể đủ sức lan tỏa qua thời gian mà qua đó đã cho chúng ta biết đến những thay đổi liên tiếp về tình trạng và chức năng của một hiện tượng kiến trúc pha trộn. Kiểu kiến trúc mà một số người đã lạm gọi “Kiến trúc chiết trung” sẽ không bao giờ đạt đến một khía cạnh được lịch sử công nhận.

Thái độ công khai chống cái gọi là chủ nghĩa chiết trung phát triển từ sự thành công của chủ nghĩa Duy lý và sự khởi đầu của Phong trào Hiện đại, qua đây còn cho chúng ta thấy được mặt hạn chế về các tài liệu hiện có dành cho chủ đề này, đặc biệt đối với các khía cạnh liên quan đến lý thuyết “chủ nghĩa chiết trung” thì số lượng các ấn phẩm đã xuất bản là cực kỳ ít.

Ngay cả đến hôm nay, hiện tượng chiết trung trong kiến

¹² César Denis Daly (1811-1894): Là một kiến trúc sư, nhà xuất bản và nhà văn người Pháp. Ông là một trong những nhân vật quan trọng nhất của tạp chí kiến trúc ở Pháp thế kỷ 19, với vai trò là chủ sở hữu và biên tập viên tạp chí *Revue générale de l'architecture et des travaux* nổi tiếng, đã định hình cho nhiều thế hệ kiến trúc sư Pháp và ngoài nước Pháp.

¹³ Desiré-Raoul Rochette (1790 - 1854): Là một nhà khảo cổ học người Pháp, giáo sư lịch sử tại Đại học Louis-le-Grand ở Paris năm 1813 và ở Sorbonne năm 1817. Ông xuất bản sách chuyên ngành về bài giảng khảo cổ học (1828).

¹⁴ Eugène Viollet-le-Duc (1814-1879): Là một kiến trúc sư và tác giả người Pháp, người đã khôi phục nhiều địa danh nổi bật thời Trung cổ ở Pháp, bao gồm cả những địa danh đã bị hư hại hoặc bị bỏ hoang trong Cách mạng Pháp.

trúc vẫn là nạn nhân của một hàm ý xấu nghĩa, điều này gây bất lợi cho những kiến trúc sư khi họ đang làm các công việc thiết kế mà có liên quan đến kiểu kiến trúc này. Theo như tác giả quan sát được trên các diễn đàn, các tham luận có liên quan thì nó còn nguy hại đến mức khi việc sử dụng thuật ngữ “Chủ nghĩa chiết trung” có lẽ phải bị loại trừ ra khỏi các tài liệu chuyên ngành.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Karen Bowie, *L'eclectisme pittoresque et l'architecture des gares parisiennes au 19eme siecie*. Bordeaux: Universite de Bordeaux III, 1986, 1306p.
- [2] ISAC Angel, *Eclecticismo y pensamiento arquitectonico en Espana: discursos, revistas, congresos: 1846-1919*, Granada, Diputacion provincial de Granada, 1987, 443p.
- [3] Lise Grenier, Hans Wieser-Benedetti, *Le siècle de l'éclectisme Lille 1830-1930*, Archives d'architecture moderne, 1979, 382p.
- [4] Roberto Gabetti, *Alle radici dell'architettura contemporanea: Il cantiere e la parola*, Torino: G. Einaudi, 1989, 251p.
- [5] Neumann Gerd, “Wie die Wolke, die dem Walfisch gedicht: über Eklektizismus und vom Sinn des Bewanrens: Like yonder cioua that is very like a whale: on eclecticism and the meaning of conservation”, *Berlin architectural journal*, 1983, No. 8, pp.83-97.
- [6] PATETTA Luciano, *L'architettura dell'eclettismo : fonti, teorie, modelli : 1750-1900*, Milano: G. Mazzotta, 1974, 400p.
- [7] Griseri Andreina, Gabetti Roberto, *Architettura dell'eclettismo. Un saggio su G. B. Schellino*, Torino, G. Einaud, 1973, 304p.
- [8] Luciano Patetta, *L'architettura dell'eclettismo. Fonti, teorie, modelli 1750-1900*, Maggioli Editore, 2008, 410 p.
- [9] Daly César, *Décoration architecturale Ornaments (arts décoratifs) – France, 19e siècle. Détails architecture, Bibliothèque de l'Institut National d'Histoire de l'Art*, Vol. 1 (83 planches), 2019.
- [10] Charles Jencks, “Postmodernism and eclectic continuity”, *Architectural Design*, Vol. 57, No. 4, 1987, pp.24-25.
- [11] Victor Cousin, *Du vrai, du beau et du bien*, Didier, 1853, 494p
- [12] Robert Adam, “In Defence of Historicism”. *RIBA Journal*, Vol.88, No.12, 1981, p.39
- [13] Patrick Olivier, “La fonction de l'esthétique dans l'éducation : la théorie et l'action de Victor Cousin”, *Recherches en éducation* [En ligne], 16, 2013